

**VARHAISKASVATUKSEN TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA
PIENRYHMIEN MUODOSTAMISEN PEDAGOGISTEN PERUSTEIDEN
TOTEUTUMISESTA**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

kevät 2023

Satu Laine

Sosionomi (AMK)

Tekijä Satu Laine

Työn nimi Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia
pienryhmien muodostamisen pedagogisten
perusteiden toteutumisesta.

Ohjaaja Mari Korhonen

Tiivistelmä

Vuosi 2023

Opinnäytetyössä tutkittiin varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia pienryhmien muodostamisen pedagogisten perusteiden toteutumisesta. Tavoitteena oli saada tietoa työntekijöiden kokemuksista ja sitä kautta tekijöistä, joilla voidaan parantaa niiden toteutumista. Työn toimeksiantaja oli Hämeenlinnan kaupunki, joka on siirtynyt 1–3- ja 3–5-vuotiaiden ikäryhmistä 1–5-vuotiaiden ryhmiin. Tutustuin opinnäytetyöhön, joka tutki kasvattajien ja huoltajien kokemuksia Hämeenlinnassa ryhmärakenteen muutoksen jälkeen ja sen tulokset ilmensivät, että osa kasvattajista on kokenut epävarmuutta toimimisesta 1–5-vuotiaiden ryhmässä. Työelämäyhteyteni mukaan kasvattajat jakavat lapsia pienryhmiin hyvin, mutta kaikilla ei vaikuta olevan pedagogista tietoisuutta ratkaisujen takana.

Tutkittaessa varhaiskasvatusta, on tarkasteltava varhaiskasvatuksen keskeisiä käsitteitä valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä varhaiskasvatuslaista. Tutkimuksen tietoperusta käsittelee pienryhmiä ja osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Pienryhmät ovat suuremman ryhmän sisällä muodostettavia pienempiä psykologisia ryhmiä, joiden muodostamiseen käytetään pedagogista perustelua. Perusteita määritellään tietoperustassa. Lisäksi tarkastellaan osallisuutta ja vertaisoppimista sekä alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatusta, koska tämän ikäisillä on omat kehitysvaiheensa, jotka on huomioitava myös heterogeenisissä pienryhmissä.

Opinnäytetyön tutkimuskysely oli tarkoitettu osallistuneiden ryhmien kaikille kasvattajille. Kyselyyn vastasi neljä varhaiskasvatuksen opettajaa. Tutkimukseen osallistuneissa ryhmissä on yksi opettaja kussakin. Opettaja on aina vastuussa pedagogisesta suunnittelusta ryhmässä, ja tämän takia katsoin aineiston määrän riittäväksi kokemusten tutkimista ajatellen. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että kasvattajien käyttämät pedagogiset perusteet ovat samanlaisia opinnäytetyön tietoperustaan valitun teorian kanssa. Tuloksista selviää kyselyyn vastanneiden varhaiskasvatuksen opettajien arvostavan erityisesti lapsilähtöisyyteen liittyviä perusteita toiminnassaan. Kasvattajat perustelevat tekemiään pedagogisia ratkaisuja monipuolisesti ja hyvin. Kokemuksista selviää halu tehdä työnsä hyvin. Tilaresurssien ja ajoittainen henkilöstöresurssien puutteellisuus aiheuttaa kuitenkin kiireentuntua. Hämeenlinnan kaupungin on mahdollista käyttää tutkimuksen tuloksia pienryhmätoiminnan parantamiseen esimerkiksi tarkistamalla resurssien riittävyttä.

Avainsanat Varhaiskasvatus, pienryhmät, pedagogiikka, osallisuus

Sivut 29 sivua ja liitteitä 2 sivua

Degree Programme in Social Services

Author Satu Laine

Subject Early childhood education workers' experiences of the realization of pedagogical criteria for the formation of small groups

Supervisor Mari Korhonen

Abstract

Year 2023

This thesis studied early childhood education and care (ECEC) workers' experiences of the realization of pedagogical criteria for the formation of small groups. The aim was to obtain information about the workers' experiences and the factors that can improve the realization of pedagogical criteria. The thesis was commissioned by the city of Hämeenlinna that has replaced groups of 1–3 and 3–5-year-old children with groups of 1–5-year-olds. The city has commissioned several research and theses after the structural change. One of the theses revealed that some ECEC workers had experienced uncertainty about working in a group of 1–5-year-olds. A workplace contact told that small groups are formed well, but not all workers seem to have the pedagogical awareness behind their solutions.

When conducting research on ECEC, key concepts in the national core curriculum and legislation for ECEC must be examined. The knowledge base of this study is about small groups and participation in ECEC. Small groups are smaller, psychological groups that are formed within the main group, using pedagogical criteria. These criteria are described in more detail in the theoretical background. In addition, participation, and peer learning, as well as ECEC of under 3-year-olds are discussed. Children of that age have their own stages of development, which must be taken into account also when the group structure changes.

The thesis survey was intended for all workers in the participating groups. The survey was answered by four ECEC teachers. Each participating group has one teacher who is always responsible for pedagogical planning and thus, the amount of gained data was considered sufficient.

The results suggest that the pedagogical criteria used by the workers correspond to the theoretical knowledge presented in the study. The results indicate that the respondents appreciate the child-orientated criteria especially. They justify their pedagogical solutions well and in a versatile way. The teachers' experiences show that they want to do their jobs well. Shortage of space and occasional lack of human resources cause continuous scheduling and a sense of rush. It is possible for the city of Hämeenlinna to use these results to improve small group activities, for example by checking the adequacy of resources.

Keywords Early childhood education and care, ECEC, small groups, pedagogy, involvement

Pages 29 pages and appendices 2 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Pienryhmät ja osallisuus varhaiskasvatuksessa	2
2.1	Pedagogiikka ja opetus varhaiskasvatuksessa	3
2.2	Pienryhmät varhaiskasvatuksen toiminnassa	5
2.3	Alle 3-vuotiaat varhaiskasvatuksessa	7
2.4	Osallisuuden merkitys varhaiskasvatuksen pedagogiikassa	8
2.5	Aiemmat tutkimukset liittyen 1—5-vuotiaiden ryhmiin.....	9
3	Opinnäytetyön tutkimustehtävä ja toteutus.....	10
3.1	Tutkimustehtävä	11
3.2	Aineistonhankinta sähköisellä kyselyllä	12
3.3	Aineistopohjainen analyysi	13
3.4	Eettisyys ja luotettavuus	15
4	Pienryhmien muodostamisen pedagogiset perusteet	16
4.1	Pienryhmien muodostamiseen käytetyt pedagogiset perusteet	17
4.2	Työntekijöiden kokemukset pedagogisten perusteiden toteutumisesta	19
4.2.1	Haasteet pedagogisten perusteiden toteutumisessa	20
4.2.2	Onnistumiset pedagogisten perusteiden toteutumisessa	22
5	Pohdinta ja johtopäätökset	24
	Lähteet.....	28

Kuvat taulukot ja kaavat

Taulukko 1. Aineistossa ilmenneet pedagogiset perusteet teemoittain.18

Taulukko 2. Pedagogisten perusteiden toteutumisen haasteet teemoittain.20

Taulukko 3. Onnistumiset pedagogisten perusteiden toteutumisessa teemoittain.22

Liitteet

Liite 1. Kyselyn saatekirje

Liite 2. Aineistonhallintasuunnitelma

1 Johdanto

Hämeenlinnan kaupunki on vaihtanut varhaiskasvatuksen ryhmärakenteen 0—3-vuotiaiden ja 3—5-vuotiaiden ikäryhmistä 1—5-vuotiaiden ryhmiin. Perusteena muutokselle on ollut lasten ja perheiden hyvinvoinnin sekä osallisuuden parantaminen. Aiheesta on hankittu tutkimustietoa, ja sitä on suunniteltu varhaiskasvatushenkilöstön kanssa yhteisesti.

Osallisuuden kokemisen edistämiseen liittyvät paitsi pysyvämmät kaveri- ja kasvattajasuhteet uuden ryhmärakenteen myötä myös pienryhmätoiminnan toteuttaminen päivittäin. (Hämeenlinnan kaupunki, 2022a) Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Hämeenlinnan kaupunki ja työelämäyhteytenäni toimi tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien pedagoginen johtaja. Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia pedagogisten perusteiden toteutumisesta pienryhmien muodostamisessa.

Varhaiskasvatuslain (540/2018 §5) mukaan yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on taata lapsille mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet varhaiskasvatushenkilöstön ja lasten välillä. Hämeenlinnan kaupunki on tarttunut ryhmärakenteen muutoksella muun muassa tähän asiaan. Lapsille ja perheille on haluttu tarjota varhaiskasvatuspolku, jossa ryhmien vaihtaminen on minimoitu. Pienryhmätoiminta on tutkimukseen osallistuvissa yksiköissä säännöllinen toimintatapa. Hämeenlinnan kaupungin verkkosivujen mukaan pienryhmät muodostetaan lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan, jotta sitoutunut ja monipuolinen oppiminen olisi mahdollista. Samalla on huomioitava lasten herkkyyksikaudet. Ryhmien muodostamisessa tulisi huomioida myös yhteisöllisyys ja lasten vertaisoppiminen toinen toisiltaan. (Hämeenlinnan kaupunki, 2022b)

Käytännön työelämästä on ilmennyt, ettei pienryhmien muodostaminen tunnu kaikkien kasvattajien mielestä helpolta. Tähän voi olla monia syitä. Erika Seppäsen ja Mari Termosen opinnäytetyö (2021) tutki työntekijöiden ja huoltajien kokemuksia siirtymästä ikäkausiryhmistä 1—5-vuotiaiden suurryhmiin. Opinnäytetyön tuloksissa kasvattajilla ilmeni ylipäätään epävarmuus 1—5-vuotiaiden ryhmässä toimimisesta. Työelämäyhteyden mukaan pienryhmiin jakaminen tehdään hyvin, mutta osalla kasvattajista puuttuu päätöksistä pedagoginen tietoisuus, eli miksi jako tehdään juuri tietyllä tavalla.

Laadullisen tutkimukseni tutkimustehtävä on selvittää Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia pedagogisten perusteiden toteutumisesta pienryhmien muodostamisessa. Analysoin aineiston käyttämällä aineistopohjaista sisällönanalyysia, jossa edetään yksittäisistä havainnoista kohti laajempia teemoja. Opinnäytetyön tutkimustuloksien avulla, Hämeenlinnan kaupungin voi olla helpompi arvioida esimerkiksi lisäkoulutuksen tai -resurssien tarvetta varhaiskasvatuksessa.

2 Pienryhmät ja osallisuus varhaiskasvatuksessa

Tutkittaessa varhaiskasvatuksen alla lähes mitä tahansa teoreettisessa viitekehyksessä, on tarkasteltava varhaiskasvatuksen keskeisiä käsitteitä valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä varhaiskasvatuslaista. Nämä kaksi määrittävät ja velvoittavat kaikkea varhaiskasvatustoimintaa. Tässä luvussa avataan myös Hämeenlinnan omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä kaupungin keräämään tutkimustietoa 1–5-vuotiaiden ryhmärakenteesta, sillä se liittyy olennaisesti opinnäytetyön toimeksiantoon. Tietoperustan laadinnassa tärkein kriteeri on ollut pienryhmäpedagogiikka. Lisäksi olen hakenut tietoa ”suuryhmien” tai ”sisarusryhmien” toiminnan erityispiirteistä.

Varhaiskasvatuslain ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman asettamat määritelmät varhaiskasvatustoiminnasta ja sen ympäristöstä ovat kaiken toiminnan raameina. Niiden sisältämien velvoitteiden ja suositusten perusteella varhaiskasvatustoiminta on suunniteltava sellaiseksi, että nämä velvoitteet ja suositukset toteutuvat myös käytännössä. Pienryhmätoiminnan suunnittelu perustuu varhaiskasvatuksen tavoitteiden ja velvoitteiden täyttymiseen. Mitkä ovat lasten oikeudet ja työntekijöiden velvollisuudet?

Pienryhmätyöskentely on erittäin yleinen työskentelymuoto suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Pienryhmiä käytetään niin kiinteinä kuin vaihtelevinakin ryhminä. Kaikkien ryhmien suunnittelun taustalla tulisi olla lasten kasvun ja kehittymisen parhaat lähtökohdat ja mahdollisuudet. Pienryhmien pedagogiikkaa on syytä tarkastella lähemmin, jotta ymmärretään, minkälaisia asioita on otettava huomioon pienryhmää muodostettaessa.

Vertaissuhteet ja osallisuus liittyvät olennaisesti pienryhmien muodostamiseen. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa vaalimaan lasten vertaissuhteita sekä mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita. (OPH, 2022, s. 31) Pienryhmillä voidaan parantaa lapsen osallisuuden kokemusta, mutta automaatio tämä ei ole. Mitä suunnittelussa täytyy ottaa huomioon, jotta lapsi voi kokea olevansa osallinen eikä vain osallistuja? Kuinka tärkeitä vertaissuhteet ovat pienryhmiä muodostettaessa?

Siirryttäessä 1—5-vuotiaiden ryhmiin on pystyttävä yhdistämään alle 3-vuotiaiden pedagogiikka 3—5-vuotiaiden pedagogiikkaan. Onko tarkoituksenmukaista muodostaa pienryhmät ikäryhmittäin, jolloin osittain palataan vanhaan pedagogisen viitekehykseen vai voiko ”sekaryhmissä” toteuttaa laadukasta pedagogista toimintaa? Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma (OPH, 2022, s. 40) kehottaa tarttumaan lasten aloitteisiin, niin sanallisiin kuin kehollisiinkin, ei vain yksittäisiin opetustuokioihin. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lapset ja työntekijät oppivat eräänlaisessa symbioosissa, toinen toisiltaan, hyödyntäen arjen tapahtumia ja lasten mielenkiinnon kohteita jatkuvina oppimisen lähteinä. Kuinka tämä saadaan toimimaan, kun lapset ovat hyvin erilaisilla kehitystasoilla?

2.1 Pedagogiikka ja opetus varhaiskasvatuksessa

Suomalainen varhaiskasvatus on 2018 vuoden varhaiskasvatuslain mukaan suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Varhaiskasvatuksessa painotetaan pedagogiikkaa, joka muodostuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Pedagogiikka on määritelty vielä tarkemmin. Pedagogiikan todetaan olevan ”erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi”. Henkilökunnalta vaaditaan pedagogista asiantuntemusta sekä yhteisymmärrystä siitä, millä toimilla päästään kohti lapsen parasta. (OPH, 2022, s. 22) Varhaiskasvatuksessa on laajat tavoitteet, joiden tarkoitus on turvata suomalaisen varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuutta. Tavoitteilla halutaan taata jokaiselle lapselle turvallinen, kasvua ja kehitystä edistävä monipuolinen varhaiskasvatusympäristö. Varhaiskasvatusympäristön toteutuksessa on otettava huomioon lapsen ikä, kehitys ja muut

vaikuttavat asiat. Kiusaamiselta, väkivallalta ja muulta häirinnältä suojaaminen liittyy myös ympäristön toteutukseen. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 2, § 3, § 10)

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävän näkökulmasta tärkeää on varhaiskasvatussuunnitelman määritelmä siitä, mitä opetus varhaiskasvatuksessa on. Vaikka varhaiskasvatus onkin hoidon, kasvatuksen ja opetuksen muodostama kokonaisuus, on pedagogisten perusteiden kannalta mielekästä paneutua juuri opetukseen. Lapsia tulee innostaa ja motivoida opettelemaan uusia asioita sekä oppimaan erilaisilla tavoilla. Lasten luontainen tutkimisen halu tulee huomioida opetuksessa ja lapsia pitää myös tukea siihen. Lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet sekä yksilölliset tuen tarpeet on huomioitava opetuksen suunnittelussa. (OPH, 2022, s. 22)

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma painottaa monessa kohdassa ikätasoista toimintaa. Siellä mainitaan muun muassa lapsen kuuleminen itseään koskevissa asioissa ikätaso huomioiden sekä tilojen suunnittelu lasten ikä huomioiden. (OPH, 2022, ss. 48—49) Valloittava Varhaiskasvatus -kirjan artikkelissa ”Sukupuoli ja ikä”, Siippainen toteaa, että suunnittelu aiheuttaa erityisesti pään vaivaa sisarusryhmille, joita voidaan verrata tutkimuskohteena oleviin 1—5-vuotiaiden ryhmiin. Päiväkodeissa ikä usein painottuu kasvattajien toiminnassa ja puheessa. On hyvin tyypillistä, että puhutaan ”pienistä” ja ”isoista” ja näitä sanoja arvotetaan toiminnankin kautta. Isot saavat erilaisia tilaisuuksia ja mahdollisuuksia. Pieniä pidetään taitamattomampina ja pienten ryhmään joutumista voidaan käyttää uhkauksena. Esimerkiksi ruokailu suoritetaan usein ”isojen ja pienten pöydissä”. Lapsia muistutetaan usein ikätasoisesta käyttäytymisestä vaatien tiettyä käytöstä tietyn ikäisiltä hyvän mallin vuoksi ja toisaalta myös selitetään toisen osaamattomuutta iällä. (Siippainen, 2017, ss. 173—176) Näin ikä saa merkityksen, jonka positiivisuudesta ei voi olla varma.

Anna Siippainen pohtii samassa artikkelissa (2022) muun muassa lapsen iän vaikutusta varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun. Varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan, että varhaiskasvatus on kokonaisuus, jossa hoito, opetus ja kasvatus yhdistyvät toisiinsa ja painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä lapsilla. Myös toimintaympäristöjen suunnittelussa on huomioitava lasten ikä. Näin ollen 1—6-vuotiaiden suurryhmissä on suunnittelussa otettava

huomioon kunkin ikätason mukainen suunnittelu. Siippainen korostaa myös, että varhaiskasvatuksessa ikä nousee esille hyvin monenlaisissa tilanteissa, jotka eivät aina toimi lapsen etujen ja arvostuksen mukaisesti. Siippainen esittääkin hyvän kysymyksen: miksei pienillekin voisi suunnitella erityisoikeuksia ja miksei pienuuttakin voisi ihannoida? (Siippainen, 2022, s. 151)

2.2 Pienryhmät varhaiskasvatuksen toiminnassa

Pienryhmä on sosiaalipsykologiaan ja -pedagogiikkaan liittyvä käsite, jossa ryhmätoiminta pyritään luomaan kaksisuuntaiseksi prosessiksi (Muhonen, ym., 2009, s. 11). Pennington (2005) määrittelee pienryhmät psykologisiin ryhmiin ja aggregaateihin. Psykologisessa ryhmässä jäsenet tuntevat muodostavansa ryhmän, ovat tietoisia toisistaan sekä vuorovaikutuksessa keskenään. Pienryhmän koko on hänen mukaansa kahden ja kolmenkymmenen välissä, mutta hän toteaa ryhmän koon määrittävän myös sen hallittavuuden perusteella. (Pennington, 2009, ss. 8–9) Varhaiskasvatuksessa pienryhmä on selvästi psykologinen ryhmä ja pienryhmän koko on pidettävä melko pienenä ryhmän hallinta huomioiden.

Pienryhmätoimintaa käytetään hyvin yleisesti varhaiskasvatuksen menetelmänä. Jonna Leinonen (2014) toteaa osallisuuden tukemista käsittelevässä artikkelissaan pienryhmätoiminnan edistävän myös lasten osallisuutta. Hänen mukaansa lasten toiveita ja mielipiteitä tulisi kuunnella ja kunnioittaa myös leikkikavereiden suhteen. Ei ole tavatonta, että joku lapsi sijoitetaan tiettyyn pienryhmään vain rauhoittamaan tilannetta. Osallisuuden tunnetta ei synny. Tilanne on vastaava, mikäli lapsi pakotetaan toimimaan ryhmässä, jossa hänen olonsa on turvaton. Pienryhmätoiminnan jatkuvuudella ja pedagogisella suunnittelulla saadaan lisättyä lapsen osallisuuden tunnetta sekä yleisesti yhteisöllisyyttä. (Leinonen, 2014, s. 29)

Hämeenlinnan kaupungin omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa, ”Lumoudu lapsesta”, pienryhmätoiminta mainitaan lyhyesti. Sen todetaan olevan keskeinen työtapana, joka tukee lapsen yksilöllisyyttä, osallisuutta sekä vuorovaikutusta. Arki nähdään rauhallisemmaksi pienryhmissä. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022b, s. 55)

Heikan, Hujalan, Turjan ja Fonsénin artikkelissa Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa (2020) todetaan, että suunnittelu suuressa ryhmässä on sitä haasteellisempaa, mitä isompi ja heterogeenisempi lapsiryhmä on. Tämän vuoksi pienryhmätoiminnasta on alkanut tulla yhä vakiintuneempi toimintamuoto päiväkodeissa, sillä näin suunnittelua voidaan eriyttää pienempiin ryhmiin yksilöllisemmillä tavoitteilla. Lasten havainnointi ja arviointi on myös helpompaa pienryhmässä. Artikkelissa korostetaan, että toiminnan ei tarvitse olla pienryhmän sisällä sama kaikille, vaan sitä voidaan eriyttää lasten tarpeiden mukaisesti. Myös lapsiryhmä ja ympäristö toimivat opettajina. (Heikka ym., 2020, ss. 56—57)

Arvioinnin tulee olla osa pienryhmätoiminnan suunnittelua ja ohjausta. Arviointi ei kohdistu lapseen, vaan toiminnan merkitykseen lasten oppimiselle ja kehitykselle. Pienryhmän toiminnot on hyvä suunnitella avoimesti siten, että lapselle jää vapaus määritellä omaa toimintaansa esimerkiksi toimintatapojen ja materiaalien suhteen, oman taitotasonsa ja kiinnostuksensa mukaisesti. Käytännössä esimerkiksi askartelu voidaan suunnitella siten, että lapselle jää vapaus valita hieman pidemmälle valmisteltu askartelu, mikäli hän kokee taitotasonsa sen mukaiseksi. Pienryhmien toiminnan pedagogiseen suunnitteluun pätevät samat lainalaisuudet kuin suurenkin ryhmän toiminnan suunnitteluun. Täten perusteet keskeisine tavoitteineen ovat:

1. Yleinen teoreettinen oppimista ja kehitystä koskeva tieto, jossa toiminta suunnitellaan lasten ikä- ja kehitystaso sekä opettajan pedagoginen ajattelu arvioiden ja huomioiden.
2. Oppimisen alueita ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteita koskeva tieto, jossa huomioidaan valtakunnalliset velvoittavat asiakirjat, kuten varhaiskasvatustilanne ja valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma, edeten pykälä pykälältä kohti ryhmän omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa.
3. Eheyttävät kokonaisuudet, jossa on kiinnitettävä huomiota yksikön laajempiin teemoihin, jotka suunnitellaan toteutuvaksi kullekin lapselle sopivalla tavalla.
4. Kunkin lapsen yksilöllisen kehityksen ja oppimisen jatkumoa koskeva arviointitieto, jossa huomioidaan lasten eri yhteisöjen (perhe, mahdolliset kuntoutustahot sekä varhaiskasvatushenkilöstö) yhteistyössä luoma

kokonaisvaltainen arvio lapsesta. Tämän avulla lapselle muodostetaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman sisällä toimiva henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. (Heikka ym., 2020, ss. 31–32)

Leinonen (2014) toteaa artikkelissaan Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa, että suuret ryhmäkoot haittaavat lasten osallisuuden tukemista ja ratkaisuna tähän voidaan käyttää pienryhmätoimintaa. Myös Leinonen painottaa lapsen kohdatuksi tulemista ja toiminnan rauhallisuutta, mikä helpottuu huomattavasti ryhmän ollessa pieni. Mikäli ryhmien käyttötarkoitusta ja kokoonpanoa ei suunnitella huolellisesti, saatetaan rajoittaa lasten osallisuuden toteutumista. Lasten toiveita esimerkiksi leikkikavereista tulisi kuulla ja kunnioittaa, sillä mikäli lapsi ei koe oloaan turvalliseksi ja hyväksytyksi, ei hän myöskään voi kokea osallisuutta. (ss. 28–29)

2.3 Alle 3-vuotiaat varhaiskasvatuksessa

Alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa tulisi erityisesti tiedostaa lapsen varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen merkitys sosioemotionaalisessa kehityksessä. Vanhemmista eroon joutuminen aiheuttaa lapselle stressitilanteen ja ero vanhemmista saattaa olla lapselle ensimmäinen tällainen tilanne juuri varhaiskasvatuksen alkaessa. Lasten reagointi tilanteeseen on yksilöllistä, mutta kasvattajan on muistettava aina lapsen tarve turvallisiin ihmissuhteisiin sekä tunnistettava lapsen kiintymyssuhteen merkityksellisyys. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sen suurempaan rooliin nämä asiat muuttuvat. (Koivula & Laakso, 2022, s. 82)

Sosioemotionaalisen kehityksen lisäksi alle 3-vuotiaalla on vauhdikas vaihe myös kielen ja vuorovaikutuksen kehityksessä. Varhaiskasvatuksen alkaessa lasta ympäröi yhtäkkiä valtava määrä kommunikaatiota ja eri vuorovaikuttajia. Kasvattajan tehtävä on tukea lapsen kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitystä reagoimalla lapsen aloitteisiin sekä opettelemalla tunnistamaan ja tuntemaan lapsen tapaa kommunikoida. Kielellistä kehitystä tuetaan myös yhteisillä keskusteluilla, kirjojen katselulla ja lukemisella sekä päivittäisten rutiinien ylläpitämisellä. (Koivula & Laakso, 2022, ss. 84–85)

Opettajan sensitiivisyys ja vuorovaikutustaidot vaikuttavat merkittävästi varhaiskasvatuksen vuorovaikutusilmapiiriin ja lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Kasvattajat toimivat myös kunnioittavan vuorovaikutuksen roolimalleina. Tunnetaitojen opettelu vaikuttaa myös suuresti turvallisen ilmapiirin luomiseen. Lasten kanssa on hyvä käydä läpi erilaisia tunteita, miltä ne näyttävät ja miltä ne tuntuvat. Tavoitteena on tulla tietoisiksi niin omista kuin toistenkin tunteista sekä oppia tunteiden säätelyä. (Koivula & Laakso, 2022, s. 85)

Leikki on tärkeä osa kaiken ikäisten lasten kehitystä, mutta ehkä vielä korostuneemmin alle 3-vuotiailla. Kasvattajan on havainnoitava ja seurattava lasten leikkiä, sillä siitä saa arvokasta tietoa kaikista lapsen kehityksen eri osa-alueista. Leikin avulla saa myös selville lapsen mielenkiinnon kohteita, jotka on otettava huomioon varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa. (Koivula & Laakso, 2022, s. 88)

2.4 Osallisuuden merkitys varhaiskasvatuksen pedagogiikassa

Leinonen (2014, s. 32) toteaa osallisuuden näkökulmasta, että aikuisen tehtävä on ymmärtää lasta ja lapsen tapaa tarkastella ympäristöään ja sosiaalisia suhteitaan, jotta hän voisi ohjata lapsen oppimista. Leinosella on myös mielenkiintoinen näkökulma toiminnan suunnitteluun: suunnittelua voisi ja pitäisi toteuttaa yhdessä lasten kanssa, jotta osallisuus todella toteutuisi. Pelkkä pedagoginen suunnittelu, joka myös rajaa aikuisen aikaa lapsiryhmässä, ei edistä osallisuutta, mikäli siinä ei aidosti huomioida lasten mielipiteitä ja mielenkiinnon kohteita. (Leinonen, 2014, ss. 34–35)

Osallisuuteen liittyvä vertaisoppiminen on uuden tiedon tai taidon omaksumista ryhmän jäsenenä, sen toimintaan osallistuen. Vuorovaikutus on vertaisoppimisessa erityisen tärkeää ja vertaisoppiminen on tehokkainta leikissä. Vertaisoppimiseen kuuluu yhteiseen päämäärään pyrkiminen ja lasten välinen positiivinen riippuvuus toisistaan tehtävän suorittamisessa. (Koivula, 2017, s. 217)

Vertaisoppimisessa voidaan erottaa kolme eri muotoa: tutorointi, yhteistoiminnallinen oppiminen sekä yhteisöllinen oppiminen. Varhaiskasvatuksessa on useimmiten kyse yhteistoiminnallisesta oppimisesta, jossa korostuvat juuri edellä mainitut yhteiseen

päämäärään pyrkiminen sekä positiivinen riippuvuussuhde toinen toisistaan tehtävän suorittamisessa. Tässä mallissa korostuva sosiomotivationalinen ja koheesion näkökulma. Sosiomotivationalisella näkökulmalla tarkoitetaan sitä, että lapset luottavat yhteistyön voimaan ja kokevat sen palkitsevana; koheesiolla puolestaan sitä, että lapset auttavat toisiaan ja ponnistelevat yhteisen päämäärän toteutumiseksi. Lapset haluavat auttaa toisiaan ja nähdä myös toistensa onnistumisia. Pienten lasten jäljittelyä pidetään usein vain oppimisen muotona, mutta lapsi käyttää sitä myös liittyäkseen ryhmän jäseneksi ja vahvistaakseen omaa jäsenyyttään. (Koivula, 2017, ss. 217—218)

2.5 Aiemmat tutkimukset liittyen 1—5-vuotiaiden ryhmiin

Hämeenlinnan kaupunki on antanut useita toimeksiantoja opinnäytetöille tehtyään päätöksen siirtyä ikäkausiryhmistä 1—5-vuotiaiden ryhmiin. Kaupunki on halunnut muun muassa selvittää työntekijöiden ja huoltajien kokemuksia siirtymän jälkeen. Aiempia tutkimuksia juuri 1—5-vuotiaiden ryhmiin liittyvästä pedagogiikasta löytyi useita, mutta tutkittavana aiheena oli ollut sisarusryhmä samanlaisella ryhmärakenteella. Esittelen tässä lyhyesti yhden Hämeenlinnan kaupungille toteutetun opinnäytetyön. Lisäksi tarkastelen kahta tutkielmaa, jotka on toteutettu muissa kaupungeissa, mutta joiden aihe on hyödyllinen oman tutkimukseni kannalta.

Erika Seppänen ja Mari Termonen julkaisivat vuonna 2021 opinnäytetyön, jossa haluttiin selvittää työntekijöiden ja huoltajien kokemuksia siirtymisestä perinteisistä ikäkausiryhmistä 1—5-vuotiaiden suurryhmiin. Tulokset osoittivat, että osa työntekijöistä koko epävarmuutta toimimisesta 1—5-vuotiaiden ryhmässä. Vaikka tutkimus ei käsitellytkään pienryhmiä, koska se samaa kaupunkia ja antoi tietoa siitä, millaisia tuntemuksia kasvattajilla on ollut ylipäätään suuresta muutoksesta työssään.

Heidi Torkon vuonna 2020 tekemässä kandidaatin tutkielmassa tutkittiin pienryhmiä varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehyksenä. Osana tuloksia kuvattiin varhaiskasvattajien perusteluja pienryhmien jakamisessa. Eniten yksittäisiä perusteita pienryhmiin jakamiselle olivat sosiaaliset suhteet sekä lasten taitotasot. Sosiaalisissa suhteissa mainittiin, että kyseessä oli paitsi lasten etu, myös kasvattajien työssä jaksaminen.

Haastavat lapset oli jaettu tasaisesti eri pienryhmiin. Taitotasoissa pidettiin tärkeänä, että ryhmät olivat mahdollisimman heterogeenisiä, jotta lapset voisivat oppia myös toisiltaan asioita. (Torkko, 2020, ss. 22—23) Torkon tutkimus antaa mielenkiintoista viitekehystä tämän opinnäytetyön tutkimusaineistoon, jolla myös haluttiin selvittää varhaiskasvattajien käyttämiä pedagogisia perusteita pienryhmien muodostamisessa.

Tiia Kuronen on tutkinut pro gradu- tutkielmassaan kehityksen ja oppimisen tuen toteutumista 1—5-vuotiaiden lasten sisarusryhmässä. Tutkimusaineistosta ilmeni kasvattajien kokemia haasteita pienryhmäpedagogiikan toteutumisessa. Vastauksissa mainittiin muun muassa, että tasavertainen tuki on sisarusryhmässä haastavaa. (Kuronen, 2022, s. 51) Yksi kasvattaja oli epävarma siitä, miten tukea edes toteutetaan sisarusryhmässä. Oman opinnäytetyöni yhtenä taustatekijänä oli työntekijöiden epävarmuus pienryhmien jakamisessa, johtuen uudesta ryhmärakenteesta. Tämä tieto ilmeni työelämäyhteyden kanssa käydyssä keskustelussa. Muina haasteina mainittiin esimerkiksi henkilöstöpula, joka vaikeutti tuen toteutumista juuri sisarusryhmissä.

3 Opinnäytetyön tutkimustehtävä ja toteutus

Tämä opinnäytetyö on tutkimuspainotteinen, ja sen tutkimustehtävänä on selvittää työntekijöiden kokemuksia siitä, kuinka pedagogiset perusteet toteutuvat pienryhmien muodostamisessa. Pienryhmätoiminta on tutkittavissa päiväkodeissa vakiintunut toimintamalli. Ryhmärakenteet ovat kuitenkin muuttuneet, ja tämän vuoksi Hämeenlinnan kaupunki haluaa selvittää tarkemmin pienryhmän muodostamisen pedagogisia perusteita. Keskustelu toimeksiantajan määrittämän työelämäyhteyden kanssa auttoi tarkentamaan itse tutkimuskysymystä. Työelämäyhteyttä kiinnostaa erityisesti se, toteutuvatko pedagogiset perusteet käytännössä. Tällaista on kuitenkin vaikeaa selvittää siksi, etteivät perusteet ole täysin absoluuttiset eli niitä on vaikea määritellä tarkasti ja toisaalta myös siksi, että perusteet saattavat näyttää käytännössä toteutuvan, vaikka toiminnan takana ei olisi pedagogista tietoisuutta.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista tutkimusta, koska tavoitteena oli selvittää kasvattajien kokemuksia pedagogisten perusteiden toteutumisesta. Kvalitatiivinen

eli laadullinen tutkimus selvittää ilmiötä ilman tilastollisia menetelmiä. Tarkoituksena on jonkin ilmiön syvällisempi ymmärtäminen. Tutkimustulosta ei voida yleistää, sillä se pätee vain itse tutkimuskohteeseen. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä; siitä miten asiat koetaan. Tutkimus on kuvailevaa ja päättely induktiivista, eli se etenee yksittäisistä havainnoista tuloksiin. (Kananen, 2014, ss. 18—20)

Laadulliseen tutkimukseen kuuluu olennaisesti teoreettinen osuus eli viitekehys (tässä tutkimuksessa nimellä tietoperusta), joka muodostuu käsitteistä sekä niiden välisistä merkityksistä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 23—24). Aineistonkeruussa ei pyritä yleistykseen. Sen avulla halutaan antaa ilmiölle teoreettisesti mielekäs tulkinta, ymmärtää jotain toimintaa tai kuvata jotain ilmiötä. Tiedonantajat valitaan tarkoituksenmukaisesti siten, että heillä on joko teoreettista tietoa ja/ tai käytännön kokemusta tutkittavasta ilmiöstä/asiasta. Raportissa on hyvä tarkastella tiedonantajien valinnan onnistumista ja kerätyn aineiston riittävyyttä johtopäätösten tekemisen kannalta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 98)

Tässä tutkimuksessa tiedonantajiksi on valittua vastaajia, joilla on käytännön kokemusta sekä teoreettista tietoa. Koska vastaajiksi on valittu sekä varhaiskasvatuksen opettajia että hoitajia, teoreettisen tiedon määrä on oletettavasti vaihteleva. Vastaajiksi valikoitui myös varhaiskasvatuksen hoitajat, koska koko työryhmä työskentelee pienryhmien parissa.

3.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- Minkälaisia pedagogisia perusteita työntekijät käyttävät pienryhmien muodostamisessa?
- Minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on pedagogisten perusteiden toteutumisesta?

Ensimmäisellä kysymyksellä halutaan saada vastauksia siihen, löytyykö työntekijöiltä pedagogisia perusteita muodostaa pienryhmät, onko niissä vaihtelua sekä onko niissä

yhteyttä kaupungin tavoitteisiin. Kysymällä pedagogisten perusteiden toteutumisesta on tarkoituksena selvittää, mitkä mahdolliset tekijät edistävät tai vaikeuttavat pedagogisten perusteiden toteutumista. Selvittämällä työntekijöiden kokemuksia, saadaan samalla myös selville pedagoga tietoisuutta perusteiden takana. Vastauksista on toivottavasti hyötyä myös Hämeenlinnan kaupungille, joka voi käyttää tuloksia pohtiakseen, onko kaupungilla tarvetta toimia tulosten perusteella jotenkin eri tavalla tai esimerkiksi pohtia henkilökunnan lisäkoulutuksen tarvetta.

3.2 Aineistonhankinta sähköisellä kyselyllä

Tutkimus toteutettiin avoimena kyselynä. Avoin kysely on ikään kuin kyselyn ja teemahaastattelun yhdistelmä. Yleensä kyselyssä kysytään strukturoituja kysymyksiä, joihin on valmiit vastausvaihtoehdot. Teemahaastattelussa kysymykset asetellaan tutkimuskysymystä tukevasti avoimilla kysymyksillä. (Kananen, 2014, s. 75, 82) Avoimen kyselyn olennaisin ero teemahaastatteluun verraten on se, että kysely ei etene vastaajan ehdoilla, vaan kysymysten järjestys on tutkijan päätettävissä. Kyselyn mukana lähetettiin saatekirje, jossa selitettiin tutkimuksen tarkoitus sekä selvennettiin tutkimukseen.

Avoimen kyselyn laatimiseen käytettiin Webropol HAMK- palvelua ja aineisto kerättiin Webropol-kyselyllä. Lähetin kyselylinkin työelämäyhteydelle, joka lähetti sen eteenpäin kyselyyn valittujen ryhmien työntekijöiden sähköposteihin. Tutkimukseen osallistui Hämeenlinnan varhaiskasvatuksesta neljä varhaiskasvatusryhmää, joissa vastaajina toimivat varhaiskasvatuksen opettajat ja hoitajat. Pienryhmätoiminnan suunnittelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, mutta käytännön työtä tekee koko työryhmä. Kyselytutkimus lähetettiin joulukuun alussa, ja kyselyyn saatiin vastauksia joulukuun loppuun mennessä vain yksi, joten vastausaikaa pidennettiin. Helmikuussa vastauksia oli tullut yhteensä neljä, yksi vastaus jokaisesta tutkimukseen osallistuneesta ryhmästä.

Saatekirjeessä (liite 1) todettiin, että vastaamalla kyselyyn vastaaja antaa samalla luvan käyttää vastauksiansa tutkimuksen aineistona. Lisäksi kerrottiin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Vastaajille kerrottiin, että vastaukset käsitellään anonyymina ja pyydettiin samalla huomioimaan myös se, ettei lapsista kirjoiteta mitään

tunnistetietoja. Lasten anonymiteettiä varmistetaan vielä aineiston analysointivaiheessa. Kysely sisälsi avoimia kysymyksiä, joihin kasvattajat vastasivat vapaamuotoisesti. Kyselyn kysymykset ovat:

- Mikä on mielestäsi pienryhmätoiminnan merkitys varhaiskasvatuksessa?
- Miten muodostat pienryhmiä työssäsi?
- Mitä pedagogisia perusteita käytät muodostaessasi pienryhmiä muodostaessasi?
- Koetko pedagogisten perusteiden toteutumisessa haasteita? Minkälaisia?
- Milloin pedagogiset perusteet ovat mielestäsi toteutuneet erityisen onnistuneesti? Voit halutessasi kertoa käytännön esimerkin.

Ensimmäisen kysymyksen vastauksia ei käytetty tutkimuksen tuloksissa, sillä siihen saadut vastaukset eivät vastanneet itse tutkimuskysymyksiin.

3.3 Aineistopohjainen analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa kerätyn aineiston on tarkoitus antaa vastaus tutkimuskysymykseen, ja tämä tapahtuu tutkimukseen soveltuvalla analyysimenetelmällä (Kananen, 2014, s. 101). Tutkimuksessani käytetään aineistopohjaista analyysia työvälineenä. Aineistopohjainen analyysi on induktiivinen eli se etenee yksittäisistä havainnoista tuloksiin (Kananen, 2014, s. 20). Käsitteitä yhdistellään tutkimustehtävän mukaisesti, jotta siihen saadaan vastaus. Teoriaa ja aineistosta nousseita johtopäätöksiä verrataan teoreettiseen viitekehykseen, uuden teorian muodostumiseksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 127)

Tuomi ja Sarajärvi toteavat, että aineiston analysointi on hyvä aloittaa jo aineiston keräysvaiheessa. Saatuaani muutaman vastauksen, aloitin jo analysoinnin. Tuomen ja Sarajärven mukaan aineistoon tutustutaan litteroimalla se yleiskieliseksi ja lukemalla vastauksia useasti. Kun aineisto alkaa tulla tutuksi, aineisto redusoidaan eli karsitaan aineistosta tutkimustehtävän kannalta epäolennaisia asioita pois. Aineistoa pitää pelkistää tyypistämällä vastauksissa käytettyjä ilmaisuja. Samalla koodataan väreillä samaa tarkoittavia

asioita ja yhdistetään näin valmiiksi samaa ilmiötä kuvaavia ilmauksia. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 123—124) Aloitin kyselyvastausten analysoinnin kirjoittamalla kaikki vastaukset Word-tiedostoon ja lukemalla vastauksia moneen kertaan, jotta niistä löytyisi yhtäläisyyksiä sekä vastauksia itse tutkimuskysymyksiin. Sen jälkeen samoja käsitteitä koodattiin samoilla väreillä ja taulukoitiin vastauksia kyselykysymysten alle.

Seuraava vaihe on klusterointi eli ryhmittely. Klusteroinnissa etsitään käsitteitä, joista ilmenee samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Edellisessä vaiheessa koodattuja käsitteitä kerätään yhtenäisiksi alaluokiksi ja alaluokat nimetään sisältöä kuvaavasti. Luokittelu jatkuu yhdistelemällä alaluokkia yläluokiksi, niin kauan kuin se on aineiston kannalta mielekästä. Yläluokat yhdistetään pääluokiksi, jotka puolestaan nimetään tutkittavaa ilmiötä kuvaavan aiheen mukaan. Esimerkkinä yläluokista tässä tutkimuksessa voisi olla pedagogiset perusteet ja haasteet niiden toteuttamisessa. Yläluokista pitää muodostaa ilmiötä kuvaava ja tutkimustehtävän kannalta olennainen yhdistävä luokka. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 124—125) Koodatuista vastauksista muodostettiin diagrammeja hahmottaakseni vastausten samankaltaisuuksia paremmin. Vastauksista löytyi samanlaisuuksia siten, vastauksille muodostui yläluokkia. Näitä yläluokkia taulukoitiin siten, että listasinkin yläluokkien alle yksittäiset vastauksista nousseet käsitteet. Lapsilähtöisyys pienryhmien muodostamisessa näkyi selvästi suurimpana yläluokkana.

Abstrahointi- eli käsitteellistämisvaiheessa muodostetaan teoreettisia käsitteitä tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon avulla. Raaka-aineiston kielelliset ilmaukset muutetaan teoreettisiksi käsitteiksi ja siitä edelleen johtopäätöksiksi. Abstrahointi ja klusterointi kulkevat pitkälle käsi kädessä, sillä ne toteuttavat osin samaa tehtävää, vaikka abstrahoinnin lopullinen tavoite on eri. Luokitteluvaihe kuuluu siis sekä klusterointiin, että abstrahointiin. Abstrahointi vie luokittelun avulla tutkijan takaisin tutkimuskysymyksen äärelle. (Tuomi, & Sarajärvi, 2018, ss. 125—126) Tekemieni taulukoiden avulla yläluokat eriteltyine vastauksineen alkoivat hahmottumaan olennaisemmiksi itse tutkimuskysymysten kannalta. Taulukot löytyvät tulososiosta. Yläluokkien muodostuttua oli mahdollista huomata, että kyselyn vastauksista nousseet yksittäiset käsitteet oli mahdollista jaotella siten, että kahden ensimmäisen kysymyksen vastaukset vastasivat ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ja kaksi jälkimmäistä kysymystä toiseen tutkimuskysymykseeni.

3.4 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyö tutkii varhaiskasvattajien kokemuksia toiminnasta varhaiskasvatuksen sisällä. Tämän takia tutkimuksen toteuttamiseen piti anoa tutkimuslupa Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä. Tutkimusaineisto hankittiin HAMKin Webropol-alustalla toteutetun avoimen kyselyn avulla työn tilaajan valitsemien varhaiskasvatusryhmien työntekijöiltä.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös rehellisyys, luotettavuus, vastuunkanto ja arvostus (TENK, 2023, s. 11). Olen noudattanut rehellisyyttä esittelemällä tulokset huolellisesti tehdyn analyysin perustella. Olen tiedostanut oman pitkän työkokemukseni varhaiskasvatuksessa ja pyrkinyt siihen, että oma tietotaitoni alalta ei vaikuta tulosten esittelyyn. Toteutan luotettavuutta tekemällä toimintani läpinäkyväksi, esittelemällä käyttämäni tutkimusmetodin sekä analyysin mahdollisimman tarkasti. Vastuunkantoon liittyy aineiston huolellinen käsittely sekä asianmukainen säilyttäminen, josta on informoitu myös kyselyn vastaajia Osoitan arvostusta muita tiedeyhteisön jäseniä sekä opinnäytetyöni lukijoita kohtaan käyttämällä asianmukaisia tekstiviittauksia.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan aineistojen säilyttämisestä, omistus- ja käyttöoikeuksista ja säilyttämisestä on sovittava ennen aineiston keruuta (TENK, 2023, s. 13). Kyselyn vastaajia informoitiin saatekirjeessä (liite 1) kattavasti tutkimustehtävästä ja siitä, mihin tarkoitukseen heidän vastauksiansa käytetään. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, joten aineiston keräämiseen ei tarvittu henkilökohtaisia kirjallisia tutkimussuostumuksia. Saatekirjeessä mainittiin, että osallistumalla kyselyyn, vastaaja antaa suostumuksensa siihen, että vastausta saa käyttää tutkimuksen toteuttamiseen. Saatekirjeessä myös muistutettiin vastaajia siitä, että vastauksissa on säilytettävä varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten anonymiteetti. Saatekirje löytyy opinnäytetyön liitesivulta.

Eettisyyttä pohdittaessa on hyvä huomioida, millä tavalla itse vaikutan aineiston laatuun ja muodostumiseen. Tutkimuskysymykset ovat muodostuneet opinnäytetyön tietoperustan ollessa jo lähes valmis. Aihe tarkentui työelämäyhteyden kanssa yhdessä keskustellen sekä

opinnäytetyön ohjaajan vinkkien avulla. Päädyimme tutkimaan varhaiskasvattajien kokemuksia pedagogisten perusteiden toteutumisesta, sillä itse pedagogisten perusteiden toteutumisen tutkiminen olisi ollut haastavaa, sillä yksiselitteisiä tulkintoja perusteiden toteutumisesta on hankala tehdä. Voikin olla tärkeämpää, miten kasvattajat itse kokevat niiden toteutuvan.

Tutkimukseen valittiin työelämäyhteyden toimesta neljä varhaiskasvatusryhmää eri varhaiskasvatusyksiköistä. Kyselyyn sisältyi taustakysymyksenä vastaajan ammattiryhmä. Kaikki vastaajat olivat ammatiltaan varhaiskasvatuksen opettajia. Tutkimukseen osallistuneissa ryhmissä on kussakin yksi varhaiskasvatuksen opettaja, joten voidaan päätellä, että jokaisesta ryhmästä saatiin yksi vastaus. Koska vastaajissa ei ole muita ammattiryhmiä, vertailu eri ammattiryhmien kokemuksista pedagogisten perusteiden toteutumisesta ei ole mahdollista. Tulosten avaamisessa piti huomioida vastaajien anonymitteettia, sillä vastauksien perusteella ryhmän olisi voinut tunnistaa. Tällaisia vastauksia en ole ottanut lainauksiin, joilla raportissa havainnollistan tuloksia.

Opinnäytetyö on toteutettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Tutkimusosuuden toteuttamiseen on hankittu tutkimuslupa Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä. Aineiston käsittelyä varten on tehty aineistohallintasuunnitelma (liite 2). Koska tiedeyhteisössä on kunnioitettava muiden tekemää työtä (TENK, 2023, s. 14), olen asianmukaisesti viitannut tekstissäni alkuperäisiin lähteisiin.

Opinnäytetyö liittyy sosiaaliseen kestävään kehitykseen. Siihen sisältyy Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2021) mukaan muun muassa osallisuus, yhteisöllisyys ja kiinnittyminen yhteiskuntaan. Tutkimalla pienryhmien muodostamisen pedagogisia perusteita, saadaan arvokasta tietoa osallisuuden näkökulmasta ryhmien muodostamisessa. Osallisuus on yhteisöllisyyden lähtökohta.

4 Pienryhmien muodostamisen pedagogiset perusteet

Opinnäytetyön tuloksissa tarkastellaan Hämeenlinnan kaupungin neljän eri varhaiskasvatusryhmän kokemuksia pedagogisten perusteiden toteutumisesta pienryhmiä

muodostettaessa. Työelämäyhteys valitsi tutkimukseen osallistuvat ryhmät. Kokemuksia kerättiin avoimen kyselyn avulla HAMKin Webropol-palvelussa. Kysely lähetettiin tutkimukseen osallistuville avoimena internetlinkkinä sähköpostin kautta. Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 4, ja vastausten lähempi tarkastelu osoitti, että jokaisesta tutkimukseen osallistuneesta ryhmästä oli saatu yksi vastaus, mikä on tutkimuksen luotettavuuden kannalta hyvä. Kaikki vastaajat olivat taustakyselyn mukaan ammatiltaan varhaiskasvatuksen opettajia. Tulokset esitetään tutkimuskysymysten asettamassa järjestyksessä pohtien tulosten suhdetta valittuun tietoperustaan. Tutkimuskysymykset ovat:

- Minkälaisia pedagogisia perusteita työntekijät käyttävät pienryhmien muodostamisessa?
- Minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on pedagogisten perusteiden toteutumisesta

4.1 Pienryhmien muodostamiseen käytetyt pedagogiset perusteet

Työntekijöiltä kysyttiin kahden eri tavalla muotoilun kysymyksen avulla, millaisin pedagogisin perustein he muodostavat pienryhmiä työssään. Kysymykset olivat:

- Miten muodostat pienryhmiä työssäsi?
- Millaisia pedagogisia perusteita käytät muodostaessasi pienryhmiä työssäsi?

Vastaukset näihin kahteen kysymykseen sisälsivät paljon samoja perusteita. Ensimmäisen kysymyksen katsoin kuitenkin tarpeelliseksi, sillä tarkoitus oli saada selville myös tiedostamattoman pedagogiikan mahdollisuus. Kaikki neljä kyselyyn vastannutta varhaiskasvatuksen opettajaa vastasivat molempiin kysymyksiin, mutta ensimmäiseen vastauksissa mainittiin enemmän yksittäisiä asioita. Taulukkoon 1 on kerätty vastausten yksittäisiä käsitteitä ja jaettu ne kolmeen eri teemaan: lapsilähtöisyys, resurssit ja toiminta. Toimintaan liittyviin käsitteisiin olen listannut myös valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan (OPH, 2022) viittaavat vastaukset, koska varhaiskasvatussuunnitelma on toimintaa ohjaava asiakirja.

Taulukko 1. Aineistossa ilmenneet pedagogiset perusteet teemoittain.

Lapsilähtöiset perusteet	Resursseihin liittyvät perusteet	Toimintaan liittyvät perusteet
<ul style="list-style-type: none"> • kaverisuhteet • vahvuudet • keskinäiset suhteet ja niiden vaikutus oppimista tukevana elementtinä • mielenkiinnon kohteet • tarpeet • lapsilähtöinen ajattelutapa • lapsen taito-/kehitystaso • lähikehityksen vaiheet • osallisuus • turvallinen olo • toiveet • leikki-ideat 	<ul style="list-style-type: none"> • ryhmän koko 	<ul style="list-style-type: none"> • toiminnan luonne • koko ryhmän toiminta • vasusta nousevat teemat • oppimisen alueet • kokopäiväpedagogiikka

Vastauksissa oli eniten mainintoja lapsen tarpeista. Lapsen tarpeisiin liittyvät kaverisuhteet ja lasten kehitystaso mainittiin vastauksissa useimmin. Resursseihin liittyviä perusteita oli vain yksi, ryhmän koko. Ryhmän koko mainittiin vain yhdessä vastauksessa.

Pienryhmiä muodostaessa huomioin lapsen mielenkiinnonkohteet, lähikehityksen vaiheet. Pohdin myös lasten keskinäisiä suhteita ja niiden vaikutuksia oppimista tukevana elementtinä. Ryhmän koko ja ikätaso huomioiden.

Lasten kaverisuhteet ja mielenkiinnon kohteet korostuivat aineistossa. Pohdittiin myös kaverisuhteiden vaikutusta ”oppimista tukevana elementtinä”. Yleisesti lapsilähtöinen ajattelutapa korostui vastauksissa.

Lapsilähtöinen ajattelutapa (kaikki lapset tasavertaisia taidoistaan, haasteistaan tai muista seikoista (esim. Persoonallisuus) riippumatta). Toiminnan tulee lähteä kaikkien lasten osaamisesta ja tarpeista, jotka pitää huomioida tasapuolisesti toimintaa suunniteltaessa.

Lasten osallisuus ja turvallinen olo mainittiin yhdessä vastauksessa. Siinä todettiin henkilökunnan positiivisen työtteen luovan lapsille turvallisuutta. Koko ryhmän toiminta ja toiminnan luonne vaikuttaa myös pienryhmien muodostamiseen.

Lasten ystävyysuhteet, lapsen mielenkiinnonkohteet, lapsen tarpeet ja koko ryhmän toiminta huomioiden.

Pienempiin toiminnallisiin ryhmiin jakaudutaan joustavasti lapsen kaverisuhteet ja toiminnan luonne huomioiden.

Toimintaan liittyvissä käsitteissä mainitaan kokopäiväpedagogiikka, vasusta nousevat teemat sekä oppimisen alueet. Kokopäiväpedagogiikka ja oppimisen alueet sisältyivät samaan vastaukseen. Vasusta nousevat teemat mainittiin yhdessä vastauksessa. Tarkasteltaessa vastauksista löytyneitä lapsilähtöisiä käsitteitä, voidaan kuitenkin todeta, että varhaiskasvatussuunnitelman teemoja käytetään paljon pienryhmiä muodostettaessa.

4.2 Työntekijöiden kokemukset pedagogisten perusteiden toteutumisesta

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia kysyttiin kyselyssä kahden eri kysymyksen avulla. Kysymykset olivat:

- Koetko pedagogisten perusteiden toteutumisessa haasteita? Millaisia?
 - Milloin pedagogiset perusteet ovat mielestäsi toteutuneet erityisen onnistuneesti?
- Voit halutessasi kertoa käytännön esimerkin.

Haasteisiin liittyviä vastauksia oli neljä kappaletta, mutta onnistumisiin vastasi vain kolme, eli yhden ryhmän näkökulma tähän jäi tutkimuksesta puuttumaan. Vastaajat olivat kaikki varhaiskasvatuksen opettajia. Tutkimuksen luotettavuus kuitenkin säilyy, sillä 75 % osallistuneista ryhmistä antoi tähän vastauksen.

4.2.1 Haasteet pedagogisten perusteiden toteutumisessa

Ryhmän koko, aikataulut ja päivän aikana tapahtuvat muutokset luovat eniten haasteita pedagogisten perusteiden toteutumiselle. Tässä osiossa olen joutunut muokkaamaan joitain vastauksia säilyttääkseni vastaajien anonymiteetin. Tähän kysymykseen vastasivat kaikki neljä tutkimukseen osallistunutta varhaiskasvatusryhmää. Taulukossa 2 esitellään vastauksissa mainitut haasteet teemoittain.

Taulukko 2. Pedagogisten perusteiden toteutumisen haasteet teemoittain.

Lapsiryhmään liittyvät haasteet	Resursseihin liittyvät haasteet	Suunnitteluun liittyvät haasteet
Laaja ikähaitari	Liian vähän jakotiloja	Jatkuvasti vaihtuva arki
Ylipäätään liian suuri ryhmä	Liian pienet tilat ryhmään nähden	Aikataulut luovat kiireentuntua, vaikeuttaa lapsilähtöistä työskentelyä
meluisa ja levoton ruokailu	henkilöstön siirtyminen muihin ryhmiin	Laaja ikähaitari
	Henkilöstövajeesta johtuvat liian isot pienryhmät	

Vastaukset jakoutuivat eri yläluokkiin tasaisesti. Resursseihin liittyviä haasteita on yksi enemmän kuin lapsiryhmään ja suunnitteluun liittyviä haasteita. Kangas ym. (2022, ss. 81–82) tarkastelevat Kasvatus ja Aika -julkaisun artikkelissaan tutkimustaan varhaiskasvatuksen opettajien kohtaamista haasteista työssään. Tutkimuksen kyselyyn vastanneista 12 % koki riittävät henkilöstöresurssit haasteena yleisesti varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Tässä opinnäytetyössä henkilöstöresursseihin liittyvät haasteet mainittiin vastauksissa kaksi kertaa. Muita resursseihin liittyviä haasteita olivat liian pienet ryhmätilat sekä liian vähän jakotiloja. Omassa työssäni varhaiskasvatuksen parissa olen huomannut, että tällaiset haasteet ovat toistuneet monessa työpaikassa. Tilojen riittävyyteen voidaan kokemuksen mukaan vaikuttaa suunnittelulla, esimerkiksi porrastamalla pienryhmien ulkoilua, jolloin sisätiloihin jää enemmän väljyyttä, rauhallisuutta ja valinnan varaa.

Jatkuvasti vaihtuva arki aiheuttaa haasteita. Pienryhmiä voi joutua muokkaamaan monta kertaa päivän aikana, kun aikuiset siirtyvät auttamaan muihin ryhmiin.

Haasteena saattaa tosin joskus olla liian iso pienryhmä henkilöstövajeesta johtuen.

Toiminnan sujuminen edellyttää jatkuvaa tekemisten porrastamista (aikataulutus), mikä vaikeuttaa lapsilähtöistä työskentelyä ja luo jatkuvaa kiireentuntua, niin lapsille kuin aikuisille.

Toisinaan pedagoginen ajattelu tuntuu haasteellista, kun ryhmärakenne on 1-5v lapset. Ikähaitari on kovin laaja ja välillä pienryhmän muodostaminen tuntuu vaikealta jos on tarkoitus tehdä jotakin mikä on selkeästi helpompaa isommille kuin pienemmille tai toisinpäin.

Vastauksen laaja ikähaitari olen laskenut sekä suunnitteluun että lapsiryhmään liittyviin haasteisiin, koska laaja ikähaitari vaikuttaa niin toimintaan kuin suunnitteluun. Tiia Kurosen Pro gradun tutkimusvastauksissa todettiin muun muassa, että tuen toteutuminen tasavertaisesti on haastavaa sisarusryhmässä, jota siis voidaan verrata ikärakenteeltaan 1–5-vuotiaiden ryhmään (Kuronen, 2022, s. 51). Heikan ym. (2020) mukaan suunnittelu ryhmässä on sitä vaikeampaa, mitä suurempi ja heterogeenisempi ryhmä on kyseessä. He toteavat, että pienryhmille voi suunnitella ryhmän tarpeiden mukaista toimintaa ja toimintaa voi hajauttaa vielä pienryhmän sisälläkin, jotta se vastaa jokaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Pienryhmien toiminta on hyvä suunnitella avoimeksi siten, että kukin lapsi voi osittain määritellä toimintaa oman taitotasonsa, kiinnostuksensa ja esimerkiksi materiaalien mukaan. (Heikka ym., 2020, ss. 31–32)

Pienryhmätoiminnan säännönmukaisuus on siis hyvä asia 1–5-vuotiaiden ryhmässä. Mielestäni haaste toiminnan suunnittelussa saattaa olla lähtöisin sellaisesta ajatuksesta, että pienryhmässä toiminnan pitää olla jokaiselle lapselle sama. Jos tällaisesta ajatuksesta pääsee eroon, voi toimintaa monipuolistaa ryhmän sisällä. Lisäksi lasten oma varhaiskasvatussuunnitelma pääsee toteutumaan paremmin, kun toiminnan yksilöllinen suunnittelu mahdollistuu pienryhmän sisällä. Kuten edellä todettiin, toimintaa voi

suunnitella avoimeksi siten, että siihen jää lapsille omaa päätäntävaltaa. Näen tämän siten, että esimerkiksi yhteisen askartelun voi suunnitella eritasoisesti.

4.2.2 Onnistumiset pedagogisten perusteiden toteutumisessa

Pedagogisten perusteiden onnistumisia kysyttäessä vastauksissa korostui lapsilähtöisyyden toteutuminen. Vastauksissa on paljon samoja asioita kuin kysyttäessä pedagogisten perusteiden käyttämisestä. Lisäksi näistä vastauksista sain vastauksia myös haasteita koskevaan kysymykseen. Onnistumisia kysyttäessä ”mahdollisuus toimia rauhassa lasten kanssa (aika)” sekä ”koko henkilöstö paikalla” ovat tekijöitä, jotka mahdollistavat onnistumisia. Kysymykseen onnistumisista vastasi kolme neljästä varhaiskasvatuksen opettajasta.

Taulukko 3. Onnistumiset pedagogisten perusteiden toteutumisessa teemoittain.

Lapsilähtöisyyteen liittyvät onnistumiset	Resursseihin liittyvät onnistumiset	Pedagogiikkaan liittyvät onnistumiset
lasten onnistumisen kokemukset ja ilon hetket	mahdollisuus toimia rauhassa lasten kanssa (aika)	vuorovaikutus toimivaa
lasta kiinnostavaa	koko henkilöstö paikalla	leikkiin painottuvaa
lapsilähtöisyys		pedagogiset hetket nähdään ja niitä vaalitaan
lapsen tasoista toimintaa		lapsen tasoista toimintaa
lapsen tarpeet huomioitu		lapsen tarpeet huomioitu
		lapsilähtöisyys

Tämän kysymyksen vastauksiin voidaan käyttää samankaltaista yläluokkiin jakoa kuin edeltäneisiin kyselyvastauksiin. Vastauksista erottuu selkeästi lapsilähtöiset käsitteet, resursseihin liittyvät käsitteet sekä pedagogiikkaan liittyvät käsitteet. Lapsilähtöisyyteen liittyvät käsitteet olisi voinut sisällyttää myös pedagogiikkaan liittyviin onnistumisiin, mutta niiden pitäminen omina yläluokkina selkeyttää tulosten hahmottamista kokonaisuuden kannalta.

Lapsilähtöisyyteen sekä pedagogiikkaan liittyvät onnistumiset näkyvät tutkimuksen tuloksissa myös pedagogisten perusteiden käytössä (ks. luku 2.1.). Haasteita kartoittavan kysymyksen vastauksissa ilmeni henkilöstön riittämättömyys. Loogisesti henkilöstöresurssiin nähdään edistävän pedagogisten perusteiden toteutumisen onnistumista.

Silloin kuin koko henkilökunta on paikalla ja aikuisilla on aikaa rauhassa toimia lasten kanssa. Niinä päivinä, kun on mahdollisuus keskittyä pitkäkestoiseen lasten toiveista ja ajatuksista lähtevään toimintaan.

Varhaiskasvattajat arvostavat kiireetöntä toimintaa lasten kanssa. Resurssit vaikuttavat kiireettömyyden toteutumiseen. Tästä vastauksesta voi olettaa, että henkilökuntavajaus aiheuttaa sitä, ettei ole aikaa keskittyä pitkäkestoiseen rauhalliseen toimintaan. Seuraava lainaus kertoo samankaltaisen kokemuksen.

Silloin kuin koko henkilökunta on paikalla ja aikuisilla on aikaa rauhassa toimia lasten kanssa. Niinä päivinä, kun on mahdollisuus keskittyä pitkäkestoiseen lasten toiveista ja ajatuksista lähtevään toimintaan.

Seuraavaan lainaukseen on poimittu kaksi eri kohtaa samasta vastauksesta.

Ei ole leikkiä, jossa ei toteutuisi pedagogiset perusteet. Kun toiminta on painottunut leikkiin, on oppiminen lapsilähtöistä, lapsen tarpeet huomioivaa, lapsen tasoista, häntä kiinnostavaa.

Kasvattajan on vain nähtävä nämä pedagogiset hetket ja vaalittava niitä. Kaiken keskiössä VUOROVAIKUTUS.

Vuorovaikutus toteutuu monessa muussakin käsitteessä, joita vastauksista löytyi. Esimerkiksi leikki ja pedagogisten hetkien näkeminen ja vaaliminen ovat suoraan yhteydessä vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksen merkitys korostuu vertaisoppimisessa sekä alle 3-vuotiaiden pedagogiikassa. Vuorovaikutus on vertaisoppimisessa erityisen tärkeää, ja varhaiskasvatuksessa vertaisoppiminen tapahtuu parhaiten leikin parissa. (Koivula, 2017, s. 217) Alle 3-vuotiailla korostuvat kiintymyssuhde ja varhainen vuorovaikutus. Leikki on tärkeää myös havainnoinnin näkökulmasta, erityisesti jos lapsi ei vielä tuota omaa puhetta. (Koivula & Laakso, 2022, s. 82)

5 Pohdinta ja johtopäätökset

Opinnäytetyöni tutkimustehtävä oli selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia pienryhmien muodostamisen pedagogisten perusteiden toteutumisesta. Tavoitteena oli saada selville, käytetäänkö pienryhmien muodostamiseen pedagogista perustelua ja kuinka kasvattajat kokevat perusteiden toteutuvan. Tutkimuksen tuloksista havaitaan, että kyselyyn vastanneet varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät pedagogisia perusteita muodostaessaan pienryhmiä. Tutkimuksen toimeksiantajan näkökulmasta on hyödyllistä, että vastauksissa ilmenee myös paljon tekijöitä, joilla voidaan parantaa pedagogisten perusteiden toteutumisen onnistumista.

Leinosen (2014) mukaan pienryhmiä muodostettaessa on huomioitava lasten toiveet ja mielipiteet, myös leikkikavereiden suhteen. Lasten osallisuuden tunne ja yhteisöllisyys on tärkeä elementti pedagogisessa suunnittelussa. (Leinonen, 2014, s. 29). Myös tutkimuksen toimeksiantaja, Hämeenlinnan kaupunki, hakee pienryhmätoiminnalla osallisuutta, yksilöllisyyttä sekä vuorovaikutusta (Hämeenlinnan kaupunki, 2022). Kysymys pedagogisten perusteiden käytöstä ilmensi, että lapsilähtöisyyteen liittyvät tekijät ovat selvästi suurin pedagoginen teema, jota pienryhmien jakamiseen käytetään kyselyyn osallistuneissa ryhmissä.

Heikka ym. korostavat artikkelissaan pedagogisen suunnittelun ensimmäisenä kulmakivenä yleisen teoreettisen oppimista ja kehitystä koskevan tiedon. Ensimmäisen kulmakiven tarkoitus on korostaa lapsen kehitys- ja ikätason mukaista suunnittelua. Tutkimusaineistoni

analyysissä selvästi havaitaan, että lasten toiveet, tarpeet ja muut lapsilähtöisyyteen liittyvät perusteet ovat suurin yläluokka pienryhmien muodostamisen pedagogisissa perusteissa. Tämä tulos on samanlainen verrattaessa Torkon vuonna 2020 tekemään kandidaatin tutkielmaan, jossa tärkeimpinä perusteina pienryhmiin jakautumisessa todettiin lasten sosiaaliset suhteet sekä taitotaso (Torkko, 2020, ss. 22–23).

Kyselyyni vastannut varhaiskasvatuksen opettaja mainitsi varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät teemat. Muidenkin vastausten yksittäiset perusteet kuitenkin liittyvät varhaiskasvatussuunnitelmaan eli vasuun. Vasussa todetaan muun muassa, että on tartuttava lasten aloitteisiin, niin verbaalisiin kuin non-verbaalisiin (OPH, 2022, s. 40). Tutkimukseni tuloksissa voidaan nähdä pienryhmien joustavuus lasten toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Joustavuus viittaa siihen, että lasten tarpeet ovat tärkeitä ja näin ollen lapsilähtöisyyden osalta vasun määrittämät pedagogiset perusteet toteutuvat.

Heikan ym. (2020) artikkelissa Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa todetaan, että suunnittelu suuressa ryhmässä on sitä haasteellisempää, mitä isompi ja heterogeenisempi lapsiryhmä on. Pienryhmätoiminnasta onkin alkanut tulla yhä vakiintuneempi toimintamuoto päiväkodeissa, sillä näin suunnittelua voidaan eriyttää pienempiin ryhmiin yksilöllisemmillä tavoitteilla. Myös lasten havainnointi ja arviointi on helpompaa pienryhmässä. Artikkelissaan Heikka ym. (2020) korostavat myös, että toiminnan ei tarvitse olla pienryhmän sisällä sama kaikille, vaan sitä voidaan eriyttää lasten tarpeiden mukaisesti. Myös lapsiryhmä ja ympäristö toimivat opettajina.

Resursseihin liittyviä perusteita ilmeni tämän tutkimuksen vastauksissa vain yksi: ryhmän koko. Leinosen (2014) mukaan suuret ryhmäkoot haittaavat lasten osallisuuden tukemista. Tosin hänen huomautuksensa koskee koko suurta ryhmää ja hän ehdottaa ratkaisuksi juuri pienryhmätoimintaa. (Leinonen, 2014, ss. 28–29) On kuitenkin pohdittava, vaikuttavatko nimenomaan henkilöstöresurssit myös pienryhmien ryhmäkokoon. Mikäli kahden kasvattajan erillisistä pienryhmistä tulee yhtäkkiä yhden kasvattajan ryhmä, ei ryhmänhallinnan näkökulmasta ole kyse enää pienryhmästä.

Toimintaan liittyviä perusteita oli viisi: toiminnan luonne, koko ryhmän toiminta, vasusta nousevat teemat, oppimisen alueet sekä kokopäiväpedagogiikka. Olen yhdistänyt toimintaan ja suunnitteluun liittyvät perusteet saman yläluokan alle, koska näen niiden olevan kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Heikan, ym. mukaan toiminnan suunnittelussa tulee huomioida seuraavat asiat: lasten ikä- ja kehitystaso, opettajan pedagoginen ajattelu, varhaiskasvatuslaki, valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma, kunnan/kaupungin, ryhmän sekä lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma, päiväkodin ja ryhmän laajemmat teemat sekä lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen huomioiminen yhteistyötahojen avulla. (Heikka, ym., 2020, ss. 31–32)

Tämän tutkimuksen vastauksissa ilmeni osa Heikan ym. (2020) luettelemista perusteista. Lasten ikä- ja kehitystasoa korostettiin vastauksissa. Vasusta nousevat teemat mainittiin yhdessä vastauksessa. Oppimisen alueet mainittiin samassa vastauksessa, jossa mainittiin myös kokopäiväpedagogiikka. Toiminnan luonne ja koko ryhmän toiminta voidaan liittää päiväkodin ja ryhmän laajempiin teemoihin.

Työntekijöiden kokemus pedagogisten perusteiden toteutumisesta antaa arvokasta tietoa niin onnistumiseen siivittävästä tekijöistä kuin onnistumista haastavista tekijöistä. Tuloksista on havaittavissa, että työntekijät kokevat monenlaisia haasteita perusteiden onnistumisessa. Haasteet seurailevat pitkälti niitä samoja asioita, jotka varmaankin moni varhaiskasvatusalalla työskennellyt voi itsekkin allekirjoittaa. Tällaisia haasteita ovat muun muassa henkilöstöpula, liian pienet tilat, liian vähän jakotiloja sekä ylipäätään liian suuri ryhmä. Juuri tämän tutkimuksen kannalta on olennaista nostaa esille vastaus, jossa haasteeksi koettiin ryhmän suuri ikähaitari.

Työntekijät olivat maininneet myös paljon pedagogisten perusteiden toteutumisen onnistumista helpottavia tekijöitä. Suurin osa niistä liittyi jollain tavalla lapsilähtöisyyteen. Tämän kysymyksen vastaukset noudattivat pitkälti samaa linjaa kuin niiden kysymysten vastaukset, joilla kysyttiin käytössä olevia pedagogisia perusteita. Tästä voi tehdä päätelmän, että työntekijöillä on olemassa pedagogiset perusteet pienryhmien muodostamiseen ja ne onnistuvat, mikäli heillä on mahdollisuus niitä käyttää.

Työntekijöiden kokemuksista nousee arvokasta tietoa työn toimeksiantajalle, erityisesti työntekijöiden kokemien haasteiden osalta. Korjaamalla niitä asioista, joita työntekijät kokevat haasteeksi, voidaan parantaa pienryhmien muodostamiseen käytettävää pedagogiikkaa, koska silloin työntekijät pystyvät toimimaan perusteiden mukaisesti.

Tämän opinnäytetyön työstäminen on tuonut minulle paljon tärkeää tietoa paitsi pienryhmistä ja niiden muodostamiseen käytettävästä pedagogiikasta, myös ylipäättään varhaiskasvatuksen pedagogiikasta. Olen myös saanut tutustua tuoreeseen tutkimustietoon 1—5-vuotiaiden ryhmistä varhaiskasvatuksessa. Tältä osin tieto voi olla hieman harhaanjohtavaa, sillä kaikki löytämäni tutkimustieto koski sisarusryhmiä, joissa voi olla hieman erilainen toimintaympäristö lasten välisten sukulaissuhteiden vuoksi, poissulkien opinnäytetyö, jossa tutkittiin siirtymää 1—3-vuotiaiden ja 3—5-vuotiaiden ikäryhmistä 1—5-vuotiaiden ryhmiin. Siippainen (2022, s. 151) pohtii artikkelissaan iän merkitystä varhaiskasvatuksessa ja sitä, kuinka paljon ikä määrittää vastuita ja oikeuksia lasten elämässä varhaiskasvatuksen sisällä. Oma ajatukseni on, että iän suhteen heterogeenisissä pienryhmissä on helpompi toteuttaa tasa-arvoista ja tasavertaista kohtelua myös ikään liittyen. Laaja ikähaitari ryhmärakenteessa antaa mielestäni tasavertaisemmat lähtökohdat ja mahdollistaa vertaisoppimisen, jossa myös osallisuuden toteutuu paremmin.

Tutkimukseni vastasi asettamiini tutkimuskysymyksiin hyvin. Tuloksissa kuvastuivat työntekijöiden käytössä olevat pedagogiset perusteet ja työntekijöiden kokemus niiden toteutumisesta. Jatkotutkimusaihe voisi olla esimerkiksi avoimen suunnittelun merkitys pienryhmätoiminnan pedagogiikassa tai osallisuuden toteutuminen pienryhmätoiminnassa työntekijöiden näkökulmasta.

Lähteet

- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. (2020). Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (56—58). PS-kustannus.
- Hämeenlinnan kaupunki. (22.10.2022a). *Varhaiskasvatus. Kaiken ikäisten lasten ryhmät Hämeenlinnan varhaiskasvatuksessa*. <https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/varhaiskasvatus/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2022b). *Lumoudu lapsesta! Lapsuutta Satakielen siivittämänä. Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022*. https://www.hameenlinna.fi/wp-content/uploads/2022/11/lumoudu-lapsesta_hmlvasu-2022_painoversio.pdf
- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä – miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kangas, J., Ukkonen-Mikkola, T., Sirvio, K., Hjelt, H. & Fonsén, E. (2022). ”Kun aika ja resurssit eivät riitä tekemään työtä niin hyvin kuin osaisi ja haluaisi sitä tehdä” – Varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä työn haasteista ja mahdollisuuksista. *Kasvatus ja aika*, Vol. 16 Nro 2 (2022), 72—89.
- Koivula, M. (2017). Lasten vertaisoppiminen päiväkodissa. M., Koivula, A., Siippainen & P., Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* (216—227)
- Koivula, M & Laakso, M-L. (2022). Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmista. M., Koivula, A., Siippainen & P., Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* (74—89)
- Kuronen, T. (2022). *Kehityksen ja oppimisen tuen toteutuminen 1—5-vuotiaiden lastensisaruryhmässä. Varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä* [Pro gradu- tutkielma, Tampereen yliopisto]. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/139723/KuronenTiia.pdf?sequence=2>
- Leinonen, J. (2014). Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. J., Heikka, E., Fonsén, J., Elo, J. & Leinonen, J. *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa* (ss. 16—39). Suomen varhaiskasvatus ry ja tekijät

- Mikkola, P. & Nivalainen, K. (2009). *Lapselle hyvä päivä tänään- näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen*. Pedatieto
- Muhonen, J., Lallukka, K. & Turtiainen, P. (2009). *Pienryhmätoiminta lasten ja nuorten ehkäisevän työn menetelmänä*. YAD Youth against drugs
- OPH. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Pennington, D. (2009). *Pienryhmän sosiaalipsykologia*. (M. Ahokas, käänt.). Gaudeamus. (Alkuperäisteos julkaistu 2002)
- Seppänen, E. & Termonen, M. (2020). *Ryhmärakenteen muutos päiväkodissa. Työntekijöiden ja huoltajien kokemuksia siirtymisestä ikäkausiryhmästä 1—5-vuotiaiden lasten ryhmään*. [opinnäytetyö, Hämeen ammattikorkeakoulu].
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/345030/Opinnaytetyo_Seppanen_Erika_Termonen_Mari.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Siippainen, A. (2022). Sukupuoli ja ikä. M., Koivula, A., Siippainen & P., Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* (145—156). Vastapaino
- Torkko, H. (2020). *Pienryhmät varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehyksenä* [kandidaatin tutkielma, Tampereen yliopisto].
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/120882/TorkkoHeidi.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi
- THL. (21.9.2021). *Sosiaalisesti kestävä kehitys*. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/tavoitteet/sosiaalisesti-kestava-kehitys> . Terveyden ja hyvinvoinninlaitos
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023*.
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Liite 1: Kyselyn saatekirje

Pienryhmien muodostamisen pedagogiset perusteet

Saatekirje
24.1.2023

Hyvä vastaanottaja

Olen Satu Laine ja opiskelen sosionomiksi Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvointiosaamisen yksikössä. Teen opinnäytetyötä pienryhmien muodostamisen pedagogisista perusteista Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatustyöyksiköissä. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitä varhaiskasvatuksen työntekijät kertovat pienryhmätoiminnan pedagogisista perusteista. Opinnäytetyön avulla voidaan selvittää työntekijöiden pedagogista tietoisuutta toiminnan takana ja selvittää lisäkoulutuksen tarvetta. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Mari Korhonen Hämeen ammattikorkeakoulusta.

Pyydän sinua osallistumaan varhaiskasvattajien kokemuksia kartoittavaan avoimeen kyselyyn, johon vastaaminen vie 15–30 minuuttia. Kyselyn toteuttamiseen on saatu tutkimuslupa Hämeenlinnan kaupungilta. Pyydän sinua vastaamaan kyselyyn 6.2.2023 mennessä.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista ja voit keskeyttää osallistumisesi milloin vain. Sinulle ei aiheudu seuraamuksia, jos et osallistu opinnäytetyöhön tai keskeytät sen. Ennen keskeytystä kerättyä aineistoa voidaan kuitenkin käyttää opinnäytetyössä, mikäli muuta ei sovi. Vastaamalla kyselyyn, annat samalla luvan vastauksesi käyttämiseen tutkimuksen teossa. Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseuksessa.

Opinnäytetyössä kerättyä aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä ja tutkimuksessa. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen aineisto tuhotaan 1 vuoden kuluttua opinnäytetyön hyväksymispäivästä. Tähän asti aineistoa säilytetään tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen ja niin, että aineisto on vain tutkijan/opiskelijan saavutettavissa. Aineistosta ei voi tunnistaa yksittäisiä vastaajia.

Opinnäytetyössä kysytään ammattinimikettä. Opinnäytetyö on anonymisoitu siten, ettei yksittäisiä vastaajia voi tunnistaa. Opinnäytetyössä ei mainita yksittäisiä päiväkoteja tai ryhmiä, mutta Hämeenlinnan kaupunki mainitaan tutkimuksen tilaajana opinnäytetyössä.

Pyydän ottamaan yhteyttä, mikäli sinulla on jotain kysyttävää liittyen kyselylomakkeeseen tai opinnäytetyöhön.

Vastauksestasi etukäteen kiittäen,

Satu Laine

Liite 2: Aineistonhallintasuunnitelma

Opinnäytetyön nimi: VARHAISKASVATUKSEN TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA PIENRYHMIEN MUODOSTAMISEN PEDAGOGISTEN PERUSTEIDEN TOTEUTUMISESTA

Aineistonhankinnan menetelmät ja aineiston muoto

Aineisto kerätään neljästä eri päiväkotiryhmästä, jotka sijoittuvat kahteen päiväkotiin. Tutkimukseen osallistuvat ryhmät on valinnut työelämäyhteys.

Tutkimukseen osallistuvat edellä mainittujen ryhmien varhaiskasvattajat.

Aineisto hankitaan Webropol-kyselyn avulla. Kysely sisältää avoimia kysymyksiä.

Analysoitava aineisto tulee olemaan tekstimuodossa.

Opinnäytetyössä ei kerätä henkilötietoja

Aineiston säilytys opinnäytetyöprosessin aikana

Tutkimusaineisto tallennetaan ja säilytetään tutkimuksen tekijän henkilökohtaisella opiskelijan OneDrive-tilillä. Aineistoa käsittelee ainoastaan tutkimuksen tekijä.

Aineistojen käsittely opinnäytetyön valmistuttua

Opinnäytetyössä kerättyä aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä ja tutkimuksessa. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen aineisto tuhoetaan 1 vuoden kuluttua opinnäytetyön hyväksymispäivästä. Tähän asti aineistoa säilytetään tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen ja niin, että aineisto on vain tutkijan/opiskelijan saavutettavissa.

